

МАЗДЕИЗЪМ

Маздеизмът води началото си от общата религиозна система на индо-иранците в предисторическото II хилядолетие пр. Хр. Дарий I и следващите Ахемениди подчертават почитта си към Ахура Мазда в множество надписи. Маздеизмът играе ролята на официална религия в предислямските ирански империи между VI век пр. Хр. и средата на VII век сл. Хр.

Маздеизмът, наричан още зороастризм (самият пророк Заратустра традиционно е отнасян към VI век пр. Хр.), зороастрийство и парсизъм, е една от най-древните съществуващи днес религии, „съчетаваща космогоничен дуализъм с есхатологичен монотеизъм. Основан на учението на иранския пророк Заратустра, маздеизмът почита божество на мъдростта – Ахура Мазда (буквално „Мъдър Господ“), като свой върховен Бог. Основни концепции на зороастризма, като месианство, рай и ад и свободна воля оказват влияние върху по-късни религиозни системи, сред които юдаизма на Втория храм, гностицизма, християнството и исляма.

Зороастрийците вярват, че съществува един универсален трансцендентен върховен бог – **Ахура Мазда** (буквално „Мъдро Същество“ – на авестийски „Ахура“ означава „същество“, а „Мазда“ – „ум“). Според Заратустра Ахура Мазда е по-могъщ от всички, но не и всесилен. Същевременно в зороастрийската традиция хаотичното е представено от Ангра Майню (понякога транскрибирано и като Ариман или **Ахриман**), „Разрушителния принцип“, докато добронамереността е предстаяна от Спента Майню, инструмент на „Добродетелния принцип“ на акта на сътворение. Именно чрез Спента Майню трансцендентният Ахура Мазда става иманентен за човечеството и чрез него Създателят взаимодейства със света. Като прояви и аспекти на Творението, Ахура Мазда излъчва Амеша Спента („Добродетелните безсмъртни“), всеки от които е ипостас и представител на даден аспект на Творението. Амеша Спента от своя страна са подпомагани от множество по-низши принципи, язата („Достойни за почитане“), всеки от които също е ипостас на етичен или физически аспект на Творението.

В зороастрийската традиция животът е временно състояние, в което от смъртния се очаква активно да участва в непрекъснатата битка между истина и лъжа. Преди раждането душата (урван) на човека е все още свързана със своя фраваши (дух пазител), който съществува още от създаването на вселената от Мазда. По време на живота

фраваши действа като пазител и защитник. На четвъртия ден след смъртта душата отново се обединява със своя фраваши, при което изживяванията от живота в материалния свят се събират за непрекъснатата битка в духовния свят. Като цяло зороастризмът не включва идея за прераждане, ако не се отчита окончателното обновление на света.

Зороастрийците вярват, че след смъртта човешката душа се съди от Бога по това дали е вършила повече добро или повече лошо по време на земния си живот. Тези, които са вършили повече добро отиват в това, което Заратустра нарича просто „добро съществуване“ или рай, а тези, които са избрали лошото, отиват в „лошо съществуване“ или ад. Зороастризмът пръв дава морално измерение на живота след смъртта.

Зороастрийците също така вярват в развитието на времето, а също и в евентуалния край на времето. Основното вярване е, че колективните добри дела на човечеството постепенно ще превърнат несъвършения материален свят в неговия небесен идеал. В крайна сметка Ахура Мазда ще надделее над Ангра Майню (Ахриман), в този момент вселената ще претърпи космическо обновление и времето ще свърши. В това окончателно обновление всичко сътворено – дори душите на мъртвите, първоначално отпратени в „мрака“ – ще се обединят отново в Ахура Мазда, връщайки се към живот. В края на времето спасител, наричан Саошянт, ще донесе окончателното обновление на света (фрашокерети) и съживяването на мъртвите.

В зороастризма **водата** (абан) и **огънят** (азар) са средство за ритуална чистота и свързаните с тях церемонии за пречистване са основа на ритуалния живот. В зороастрийската космогония водата и огънят са съответно вторият и последния по реда на сътворение първичен елемент, като според писанията огънят произлиза от водата. И водата, и огънят се смятат за поддържащи живота, като и двете са представени в зороастрийските храмове на огъня. Зороастрийците обикновено се молят в присъствието на някаква форма на огън, който може да се приема за наличен във всеки източник на светлина, а кулминационният ритуал абзор на основното им богослужение е акт на символично пречистване на водите. Огънят е смятан за средство, чрез което се достига духовна дълбочина и мъдрост, а водата е смятана за източник на тази мъдрост.

Храмът на огъня в маздеизма е място за поклонение. Наименованието Храм на огъня е малко подвеждащо. Въпреки че, маздеите почитат Атар (свещения огън), предназначението на храма не е свързано само със свещения огън, а е място където се

извършва свещения ритуал по пречистването с чиста (светена) вода с цел поклонникът (вярващия) да се сдобие с ритуална чистота. Религиозната церемония по пречистването е основа на храмовия ритуал и носи тържествен характер. Животът в храма на огъня е свързан основно с този ритуал по пречистването. Храмът на огъня в зороастризма има сравнително късен произход, отнасян към 4 век пр.н.е. Разбира се, култът към огъня е стар в парсизма, но институционализирането му, редом с почитанието на Атар, свещения огън, е сравнително късно явление, от времето на Ахеменидите, и явно е свързан с процеса на централизация на култа.

Зороастризмът се основава на **Авеста** – книга със стихове, написани от самия Заратустра на древния Гатико-авестийски език, много близък до санскрит. „Светото писание“ Авес се състои от стихове, наречени Гати. В тях Заратустра проповядва, че има само един бог – Ахура Мазда, който е в постоянна връзка с хората и света, създадени от неговите характерни качества. Не се посочва точният им брой, но след смъртта на пророка те са обявени за 7. Наричат се Амеша Спента или Щедрите Безсмъртни. Това са:

Ваху Манах – Добра Мисъл (свързва се с животните)

Аша Вахишта – Справедливост и Истина – Огън и Енергия

Кшатра – Власт – Метали и минерали

Спента Армайти – Отдаване и Смирение – Земята

Хаурватат – Цялост – Вода

Амератат – Безсмъртие – Растения

Спента Мейниу – Съзидателната енергия – Хората

В Гатите понякога тези характеристики са персонифицирани, но в повечето случаи са само идеи. В по-късното развитие на Зороастризма те се персонифицират, но никога не се почитат поединично.